

Projev prezidenta republiky na Chicagské univerzitě

27.9.2024 - Petr Pavel | Správa Pražského hradu

Vážená paní děkanko, vážené profesorky, vážení profesori, studenti, dámy a pánové,

je mi velkou ctí stát dnes před vámi na Chicagské univerzitě. Tato země, toto město a tato univerzita mají pro Čechy hluboký historický význam. Chicago bylo kdysi domovem jedné z největších českých komunit mimo Evropu. Právě zde Češi utvářeli své sny o svobodě a demokracii.

Ústřední vůdčí osobností těchto snah byl profesor Tomáš Garrigue Masaryk, který se později stal prvním prezidentem nově vzniklého Československa. Na počátku 20. století strávil Masaryk značnou část času zde v Chicagu, kde přednášel právě na této univerzitě a vybudoval si silné vazby na českou komunitu.

Během první světové války získal Masaryk ve Spojených státech jako předseda Československé národní rady zásadní podporu pro věc české a slovenské nezávislosti na Rakousku-Uhersku, které se ukázalo jako nereformovatelné.

Pro Masaryka nebyla československá nezávislost jen uskutečněním zásady sebeurčení prezidenta Woodrowa Wilsona. Byla to součást širší vize – něčeho, co nazýval „světovou revolucí“ –, kterou považoval za vyvrcholení dlouhého boje mezi teokracií a demokracií.

Masaryk věřil, že československá nezávislost má hluboké etické důsledky. Boj za demokracii chápal nejen jako snahu o politickou svobodu, ale jako závazek k etickému pokroku lidstva, kdy základem vládnutí bude morální odpovědnost a demokratický duch.

Zatímco Masarykovy zásady se ukázaly jako nadčasové, neplatí totéž o jeho optimismu. V následujícím století český národ dvakrát zažil despotii, která byla mnohem represivnější než rakousko-uherská vláda, proti níž kdysi vystupoval.

Po pěti letech nacistického teroru Češi ztratili svou suverenitu ve prospěch sovětského Ruska – a svou duši ve prospěch velké iluze. Když byl pokus o reformu a socialismus s lidskou tváří na konci 60. let minulého století rozdrčen silou, zdálo se, že žádná alternativa není možná.

Přesto někteří – od předních veřejných intelektuálů až po obyčejné lidi – nikdy neztratili naději. Mezi nimi v první řadě Václav Havel, disident, dramatik, hlavní postava sametové revoluce v roce 1989, a nakonec prezident demokratického Československa a Česka. Ne náhodou je tento cyklus přednášek pojmenován právě po něm, neboť jeho vize mají ohlas dodnes.

Havel věřil v roli Evropy jako světové morální a politické síly. Jak známo, vnímal „Evropu jako úkol“, čímž do popředí postavil nejen její geografickou či politickou realitu, ale uchopil ji jako projekt, který vyžaduje trvalou pozornost a nepřetržité úsilí.

Aby upevnil úspěch demokratické transformace, zasazoval se Havel o integraci Česka do západní politické a bezpečnostní architektury.

Nadto Havel chápal, že pro udržení globální stability, obranu sdílených demokratických hodnot a schopnost čelit novým výzvám globalizace mají zásadní význam vztahy mezi Evropou a Spojenými

státy.

Dnes, v kontextu vzestupu našich geopolitických rivalů a tragického návratu války do Evropy, vyvstává otázka významu a síly transatlantického pouta s novou naléhavostí.

Jakou roli má hrát transatlantické spojení z pohledu našich bezpečnostních zájmů, zajištění hospodářské stability a utváření globálních poměrů? Má-li pro nás nadále význam, jak nejlépe překonávat příležitostné politické neshody?

Jsem si vědom určité skepse ve Spojených státech vůči transatlantické vazbě za situace, kdy se pozornost pomalu přesouvá k vzestupu Asie a naléhavým domácím problémům.

Ústřední roli samozřejmě hraje otázka sdílení zátěže v rámci Severoatlantické aliance. Evropské země příliš dlouho vycházely z optimistického, avšak mylného předpokladu, že rozsáhlé vojenské kapacity již nejsou zapotřebí. Jako Evropané jsme věřili v transformační sílu mezinárodního obchodu a příznivé účinky mezinárodní spolupráce.

Za součástí svého politického úkolu pokládám, aby si Evropa vzala to správné poučení.

Transatlantická vazba musí fungovat oběma směry. Již došlo k pozitivnímu vývoji. Červencový summit NATO ve Washingtonu potvrdil, že si spojenci konečně plní své závazky, čímž se Aliance v proměnlivém světě stává důvěryhodnější a relevantnější.

Rekordní počet spojenců, včetně Česka, letos splní cíl a vynaloží na obranu alespoň 2 % HDP. Přesto bychom se neměli příliš upínat na čísla. Důležité je, aby Evropané odstranili rezervy ve svých obranných schopnostech.

Neměli bychom ztrácet ze zřetele celkový obraz: jak jsem řekl během své červencové návštěvy, evropské úsilí by mělo být chápáno jako komplementární a nikoli konkurenční k úsilí Spojených států. Spojené státy potřebují na své straně rovnocenného partnera, nikoli závislé a rozmazlené „dítě“.

Chápeme, že Spojené státy očekávají, že Evropa převeze v rámci NATO silnější roli a více odpovědnosti.

Často zde slyším, že největší hrozbou pro zájmy USA není Rusko, ale komunistická Čína, a že je Rusko evropským problémem.

Evropští spojenci se ve prospěch evropských zájmů pochopitelně nemohou angažovat méně než USA. A to jak kvůli zajištění naší vlastní bezpečnosti, tak proto, aby USA mohly zůstat nezpochybnitelnou transatlantickou i tichomořskou mocností.

Ve hře je však širší schéma: Evropa musí navýšit své úsilí, zároveň je ale také v americkém zájmu, aby se Ukrajina a Evropa nestaly obětí ruské agrese a rostoucího vlivu. Ruské vítězství by bylo významným selháním demokratického světa a značně by posílilo naše autoritářské rivaly.

Dnes po letech iluzí konečně chápeme, že Putinovým cílem je vnutit Evropě novou bezpečnostní architekturu.

Odpor proti ruskému imperialismu je zásadní. Měli bychom jej vnímat jako součást širšího souboje za udržení pořádku postaveného na Chartě OSN a mezinárodním právu.

Poválečný mezinárodní řád není jen jakousi hříčkou dějin. Představuje významný výdobytek, který

staví soužití podle pravidel nad hrubou sílu. Stojí za to za něj bojovat, protože pouze kooperativní a předvídatelný mezinárodní systém nám dává naději, že zvládneme globální výzvy a zabráníme dalekosáhlému bezpečnostnímu kolapsu.

Dámy a pánové,

Tím, že učinil transatlantickou vazbu ústředním bodem evropské a mezinárodní politiky naší země, zapůsobil Václav Havel jako vizionář.

Od vstupu do NATO před 25 lety – a o pět let později do Evropské unie – se Česko těší svobodě, bezpečnosti a hospodářské stabilitě.

Hluboce si ceníme klíčového partnerství se Spojenými státy. Není lepšího místa k zamyšlení nad silou tohoto partnerství než Chicago – město, kde se zrodila aspirace ke svobodné a demokratické české státnosti.

Petr Pavel, prezident republiky, Chicagská univerzita, 26. září 2024

<https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/verejna-vystoupeni-a-rozhovory/projev-prezidenta-republiky-na-chicagske-univerzite-18143>